

The Identification and Analysis of Barriers and Strategies to the Development of Sustainable Entrepreneurship in Coastal Villages

Seyedeh Zahra Darvari¹ | Omid Jamshidi² | Fatemeh Ghorbani Piralidehi³

1. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran. Email: zahradarvari2238@gmail.com
2. Corresponding Author, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran. Email: o.jamshidi@sanru.ac.ir
3. Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agricultural Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran. Email: f.ghorbani@sanru.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received: 25 October 2025 Received in revised form: 14 August 2025 Accepted: 16 September 2025 Published online: 29 December 2025 Keywords: Entrepreneurship Development Barriers, Entrepreneurship Ecosystem, Local Empowerment, Qualitative and Quantitative Analysis, Rural Development.	Sustainable entrepreneurship, as a key component of rural development, plays a vital role in the economic and social empowerment of local communities. Entrepreneurial development is confronted with a variety of obstacles in numerous rural regions, notably coastal regions. The objective of this investigation is to identify and analyze the obstacles and suggest strategies for promoting sustainable entrepreneurship in the coastal villages of Sari and Miandorud counties in Mazandaran Province, Iran. A mixed-methods approach (qualitative–quantitative) was implemented in this investigation. Semi-structured interviews were conducted with 11 experts in the field of rural development and entrepreneurship during the qualitative phase. This process yielded a collection of critical barriers and potential strategies, which were subsequently categorized using thematic analysis. In the subsequent quantitative phase, a structured questionnaire was distributed among 60 local specialists, and the data were analyzed using a comparative approach to evaluate the perceived importance and implementation levels of the proposed strategies. The fundamental barriers to sustainable entrepreneurship in coastal villages were identified by the qualitative findings as seven primary dimensions. Based on the frequency of extracted codes, economic barriers ranked highest (44 codes), followed by infrastructural (22), support-related (17), psychological (12), cultural (11), policy and planning-related (9), and educational and informational barriers (8). In terms of strategies, three main categories were identified: non-material support, entrepreneurship education and promotion, and material/financial support. The Mann–Whitney U test results demonstrated a significant gap between the perceived importance and actual implementation of all strategies, suggesting a distinct disconnect between policy recognition and practical execution from the perspective of local stakeholders. This research accentuates the necessity of localized policy design, strengthened support and educational infrastructures, and the removal of institutional barriers, as it underscores the multi-dimensional nature of sustainable entrepreneurship development in coastal rural areas.

Cite this article: Darvari, S. Z, Jamshidi, O. & Ghorbani Piralideh, F. (2025). The Identification and Analysis of Barriers and Strategies to the Development of Sustainable Entrepreneurship in Coastal Villages. *Community Development (Rural-Urban)*, 17 (2), 405-426. <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.397752.668932>

©Author(s) retain the copyright.

Publisher: University of Tehran.

DOI <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.397752.668932>

شناسایی و تحلیل موانع و راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی

سیده زهرا درواری^۱ | امید جمشیدی^۲ | فاطمه قربانی پیرعلیدهی^۳

۱. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران،

رایانامه: zahradarvari2238@gmail.com

۲. نویسنده مسئول، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران،

رایانامه: o.jamshidi@sanru.ac.ir۳. گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ایران، رایانامه: f.ghorbani@sanru.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۴/۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۵/۲۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۲۶ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۱۰/۸ کلیدواژه‌ها: تحلیل کیفی و کمی، توانمندسازی محلی، توسعه روستایی، زیست‌بوم کارآفرینی، موانع توسعه کارآفرینی.	کارآفرینی پایدار به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی توسعه روستایی، نقش مؤثری در توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی ایفا می‌کند. با این حال، در بسیاری از مناطق روستایی به‌ویژه نواحی ساحلی، توسعه کارآفرینی با موانع گوناگونی مواجه است. هدف پژوهش حاضر، شناسایی و تحلیل چالش‌ها و ارائه راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی با تمرکز بر روستاهای ساحلی شهرستان‌های ساری و میاندوود مازندران است. این پژوهش با بهره‌گیری از رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) انجام گرفت. در بخش کیفی، از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۱۱ خبره حوزه توسعه روستایی و کارآفرینی، مجموعه‌ای از موانع مؤثر و راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار روستایی شناسایی و با استفاده از تحلیل مضمون دسته‌بندی شد. در ادامه، به‌منظور اعتبارسنجی و تحلیل اولویت موانع و راهکارها، بخش کمی با توزیع پرسشنامه در میان ۶۰ متخصص و تحلیل داده‌ها به روش تحلیل مقایسه‌ای میزان اهمیت و اجرای راهکارها دنبال شد. نتایج بخش کیفی پژوهش نشان داد هفت بعد کلیدی موانع اصلی توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی هستند. براساس فراوانی کدهای استخراج‌شده، موانع اقتصادی با ۴۴ کد در رتبه نخست قرار گرفت. پس از آن به‌ترتیب موانع زیرساختی (۲۲ کد)، موانع پشتیبانی و حمایتی (۱۷ کد)، موانع روان‌شناختی (۱۲ کد)، موانع فرهنگی (۱۱ کد)، موانع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی (۹ کد) و موانع آموزشی و اطلاع‌رسانی (۸ کد) قرار داشتند. در بخش راهکارها نیز سه دسته اصلی شامل حمایت‌های غیرمادی، آموزش و ترویج کارآفرینی و حمایت‌های مادی شناسایی شدند. تحلیل مقایسه‌ای این راهکارها با آزمون من-ویتنی نشان‌دهنده شکاف معنادار بین میزان اهمیت و سطح اجرا در تمامی موارد بود؛ به‌طوری‌که میانگین نمره اهمیت در هر سه دسته راهکار بسیار بیشتر از میانگین نمره اجرا ارزیابی شد. این یافته مؤید فاصله محسوس بین ضرورت ادراک‌شده و عملیاتی‌سازی سیاست‌ها از دیدگاه ذی‌نفعان محلی است. نتایج تحقیق ضمن تأکید بر چندبعدی‌بودن فرایند توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی ساحلی، بر ضرورت طراحی سیاست‌های منطقه‌محور، تقویت ساختارهای حمایتی و آموزش محور و رفع موانع نهادی تأکید دارد.

استناد: درواری، سیده زهرا، جمشیدی، امید و قربانی پیرعلیدهی، فاطمه (۱۴۰۴). شناسایی و تحلیل موانع و راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی. توسعهمحلی (روستایی-شهری)، ۱۷ (۲)، ۴۰۵-۴۲۶. <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.397752.668932>

© نویسنده(گان) حق نشر را حفظ می‌کنند.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jrd.2025.397752.668932>

۱. مقدمه و بیان مسئله

روستاها به عنوان کانون‌های اصلی تولید، فرهنگ و منابع طبیعی، از ارکان اساسی ساختار اجتماعی و اقتصادی هر کشور به شمار می‌روند (هگبلید و هزل^۱، ۲۰۰۷: ۷). نقش حیاتی آن‌ها در امنیت غذایی، حفاظت از منابع محیطی و انتقال میراث فرهنگی، جایگاه ویژه‌ای برای توسعه پایدار روستایی تعریف می‌کند. توسعه پایدار روستایی نه تنها به معنی رشد اقتصادی در این مناطق است، بلکه مفهومی چندبعدی است که دربرگیرنده عدالت اجتماعی، پایداری زیست‌محیطی و توانمندسازی اجتماعی نیز هست (باتیستا^۲ و همکاران، ۲۰۲۳: ۴؛ گری^۳ و همکاران، ۲۰۱۴: ۴۱۰). در ایران، علی‌رغم اجرای برخی سیاست‌های توسعه‌ای، هنوز بخشی از روستاها با مهاجرت، فقر ساختاری و تخلیه سرمایه‌های انسانی مواجه‌اند که ضرورت بازنگری در رویکردهای توسعه‌ای را برجسته می‌سازد (علیزاده طولی و همکاران، ۲۵۹: ۱۴۰۰).

کارآفرینی به عنوان ابزاری توانمند در جهت تحول ساختارهای اقتصادی و اجتماعی جوامع روستایی، نقشی بی‌بدیل در فرایند توسعه پایدار ایفا می‌کند (درواری و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۶). با تغییر ساختارهای تولیدی سنتی، مهاجرت جوانان و افزایش وابستگی معیشتی به منابع محدود، بسیاری از روستاها با رکود اقتصادی و اجتماعی مواجه شده‌اند. در این میان، کارآفرینی می‌تواند با ایجاد کسب‌وکارهای نوآورانه و متناسب با ظرفیت‌های محلی، زمینه تنوع‌بخشی به اقتصاد روستا و کاهش وابستگی به کشاورزی سنتی را فراهم آورد (هگبلید و هزل، ۲۰۰۷: ۳۲۰). همچنین کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در روستاها می‌توانند فرصت‌های شغلی پایدار ایجاد کنند و از شدت مهاجرت‌های روستایی به شهرها بکاهند (آکگون^۴ و همکاران، ۲۰۱۵: ۶۸۰). از سوی دیگر، حضور کارآفرینان موفق در روستاها می‌تواند آثار انگیزشی گسترده‌ای به دنبال داشته باشد. این افراد از طریق الگوسازی، ایجاد فرصت‌های شغلی و بروز توانمندی‌های فردی سبب تقویت خودباوری، افزایش حس مسئولیت‌پذیری و اعتمادبه‌نفس در میان سایر اعضای جامعه محلی می‌شوند؛ به‌ویژه برای جوانان و زنان، مشاهده مسیرهای موفقیت بومی‌شده، عاملی کلیدی در افزایش میل به ماندگاری در روستا و مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی خلاقانه است (روی^۵، ۲۰۲۳: ۳۶۶؛ ون‌توین و همکاران^۶، ۲۰۲۳: ۲). در شرایط کنونی که توجه به عدالت منطقه‌ای، تاب‌آوری جوامع محلی در برابر بحران‌ها و کاهش شکاف‌های توسعه‌ای بین مناطق شهری و روستایی اهمیت بیشتری یافته است (جمشیدی و همکاران، ۱۴۰۳: ۱۷۳)، توسعه کارآفرینی به عنوان راهبردی اساسی در سیاست‌گذاری‌های توسعه روستایی مطرح است. بسیاری از کشورها از طریق حمایت‌های قانونی، مالی، آموزشی و فناوری در تلاش‌اند تا زیرساخت‌های لازم برای شکل‌گیری اکوسیستم‌های کارآفرینی روستایی را فراهم کنند. این حمایت‌ها به‌ویژه در مناطقی با ظرفیت‌های بکر نظیر گردشگری روستایی، صنایع‌دستی، زیست‌بوم‌های طبیعی و کشاورزی پایدار می‌تواند به افزایش بهره‌وری، درآمدزایی و ارتقای کیفیت زندگی منجر شود (گالواتو^۷ و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۱۵). در میان انواع محیط‌های روستایی، مناطق ساحلی جایگاه ویژه‌ای دارند. این مناطق به‌واسطه دسترسی به منابع دریایی، ظرفیت‌های گردشگری، تنوع زیستی و وجود فرهنگ‌های خاص ساحلی، از پتانسیل زیادی برای توسعه کارآفرینی برخوردارند (بورنت و دانسون^۸، ۲۰۱۷). روستاهای ساحلی می‌توانند میزبان کسب‌وکارهای نوین در حوزه‌هایی

1. Haggblade & Hazell
2. Batista
3. Gray
4. Akgün
5. Roy
6. Van Tuyen
7. Galvao
8. Burnett & Danson

مانند شیلات، گردشگری پایدار، صنایع دستی ساحلی و انرژی‌های تجدیدپذیر باشند. از سوی دیگر، موقعیت جغرافیایی خاص این مناطق، تعاملات فرامرزی و اقتصاد آبی را به عنوان مزیت رقابتی معرفی می‌کند که در صورت بهره‌برداری هدفمند، به رشد اقتصادی پایدار منجر خواهد شد (درواری و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۷).

با وجود این پتانسیل‌ها، توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی و ساحلی استان مازندران با چالش‌های متعددی مواجه است. از جمله این چالش‌ها می‌توان به نبود زیرساخت‌های لازم، ضعف در نظام آموزش و مشاوره کارآفرینی، تمرکزگرایی تصمیم‌گیری، نبود حمایت‌های مالی مؤثر و همچنین نگرش‌های سنتی به فعالیت‌های اقتصادی نوین اشاره کرد. افزون بر آن، سیاست‌گذاری‌های غیرمنسجم و گاه متناقض مانع بهره‌گیری کامل از ظرفیت‌های بومی در این مناطق شده است. در نتیجه، بسیاری از فرصت‌های اشتغال‌زایی و رشد اقتصادی به دلیل نبود یک سازوکار منسجم، مغفول مانده‌اند (درواری و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۶).

با در نظر گرفتن ضرورت تحول در سیاست‌های توسعه روستایی و لزوم توجه جدی به ظرفیت‌های منحصربه‌فرد بومی و منطقه‌ای، این پژوهش با هدف شناخت عمیق موانع و ارائه راهکارهای کاربردی، در پی پاسخگویی به این پرسش‌های اساسی است: نخست آنکه ساختارهای بازدارنده و چالش‌های بنیادین توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی شهرستان‌های ساری و میاندرد استان مازندران کدام‌اند؟ دوم آنکه با توجه به شرایط خاص جغرافیایی، اجتماعی و اقتصادی این مناطق، چه راهکارهای بومی‌سازی شده و مؤثری می‌توان برای غلبه بر این چالش‌ها طراحی و اجرا کرد؟ سوم اینکه آیا بین میزان اهمیت درک شده و میزان اجرای راهکارهای پیشنهادی تفاوت معناداری وجود دارد و این شکاف‌ها در کدام دسته از راهکارها عمیق‌تر است؟

۲. پیشینه پژوهش و مبانی نظری

توسعه پایدار روستایی مفهومی چندبعدی و راهبردی است که در پاسخ به ناکارآمدی مدل‌های سنتی توسعه اقتصادی و نابرابری‌های منطقه‌ای مطرح شده است (آگگون و همکاران، ۲۰۱۵: ۶۸۰). این مفهوم بر تعامل هم‌زمان سه بعد کلیدی تأکید دارد: رشد اقتصادی محلی، پایداری زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی. با این حساب، توسعه پایدار روستایی از رویکردی یک‌سویه فراتر می‌رود و مفاهیمی مانند توانمندسازی اجتماعی، حفاظت از منابع طبیعی، تاب‌آوری در برابر شوک‌های اقتصادی-اقلیمی و بهبود کیفیت زندگی را در کانون توجه قرار می‌دهد (هگبلید و هزل، ۲۰۰۷: ۱۵۱؛ وولفسن^۱، ۲۰۱۳). در این چارچوب، مشارکت فعال جوامع محلی در فرایند تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی توسعه‌ای به عنوان یک اصل کلیدی شناخته می‌شود. همچنین ایجاد تنوع اقتصادی در مناطق روستایی از طریق کارآفرینی و نوآوری، نقش مهمی در کاهش آسیب‌پذیری این مناطق و دستیابی به توسعه‌ای متوازن ایفا می‌کند (درواری و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۶). روستاها نه تنها به عنوان بستر اصلی تأمین امنیت غذایی، بلکه به عنوان فضاهایی با ظرفیت‌های فرهنگی، محیط‌زیستی و اجتماعی شناخته می‌شوند که می‌توانند نقش کلیدی در تحقق توسعه ملی پایدار ایفا کنند (گری و همکاران، ۲۰۱۵: ۴۱۰). در کشورهای در حال توسعه، این مناطق اغلب با چالش‌هایی نظیر فقر چندبعدی، نبود تنوع اقتصادی، کاهش جمعیت فعال، مهاجرت جوانان و بهره‌برداری ناپایدار از منابع طبیعی مواجه هستند (عمادی و رحمانیان^۲، ۲۰۲۰: ۲۰). در چنین شرایطی، کارآفرینی روستایی می‌تواند به عنوان راهکاری اثربخش برای تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی، ایجاد فرصت‌های شغلی و کاهش مهاجرت جمعیت جوان عمل کند؛ به‌ویژه کارآفرینی پایدار با بهره‌گیری از ظرفیت‌های بومی و منابع محلی، زمینه‌ساز تقویت تاب‌آوری اقتصادی و

1. Wolfenson

2. Emadi & Rahmadian

اجتماعی روستاها می‌شود (سلیمانی^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). در همین راستا پژوهشگران توجه به کارآفرینی روستایی به‌ویژه در قالب «کارآفرینی پایدار» را به‌عنوان یکی از راهکارهای نوین برای بازسازی اقتصادی و اجتماعی جوامع محلی مطرح کرده‌اند (اوککه و وانکو^۲، ۲۰۱۷: ۲).

کارآفرینی پایدار روستایی، نوعی نوآوری اجتماعی است که ضمن تقویت توان اقتصادی روستا، با اصول اخلاقی و زیست‌محیطی هم‌راستا است و هدف آن، ایجاد ارزش‌افزوده در کنار حفظ منابع و ساختارهای اجتماعی بومی است (جمینی و جمشیدی، ۱۴۰۰: ۷۵). کارآفرینی پایدار روستایی به فعالیت‌های اقتصادی نوآورانه‌ای اطلاق می‌شود که در مناطق روستایی شکل می‌گیرند و هدف آن‌ها، نه تنها ایجاد درآمد و اشتغال، بلکه تقویت سرمایه‌های اجتماعی، حفاظت از منابع طبیعی و ارتقای کیفیت زندگی در این نواحی است (اوککه و وانکو، ۲۰۱۷: ۲). این نوع از کارآفرینی با تأکید بر استفاده مسئولانه از منابع و در نظر گرفتن نیازهای نسل‌های آینده، میان سه بعد اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توازن برقرار می‌کند (دنیل و فوردیان^۳، ۲۰۲۲: ۱۴۷). کارآفرینی پایدار روستایی اغلب بر پایه منابع بومی، دانش سنتی و شبکه‌های محلی شکل می‌گیرد و می‌تواند به کاهش نابرابری‌ها، مهار مهاجرت، و تاب‌آوری بیشتر جوامع روستایی در برابر بحران‌ها کمک کند (مونوز و کوهن^۴، ۲۰۱۸: ۳۰۲). در مجموع می‌توان گفت کارآفرینی پایدار روستایی نه فقط ابزاری اقتصادی، بلکه راهبردی اجتماعی و زیست‌محیطی برای بازسازی ساختارهای توسعه‌ای در مناطق کمتر برخوردار به‌شمار می‌آید (بروتون^۵ و همکاران، ۲۰۱۳: ۶۸۴).

این نوع از کارآفرینی با هدف ایجاد کسب‌وکارهایی طراحی می‌شود که نه تنها به سودآوری اقتصادی توجه دارند، بلکه ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی را نیز در نظر می‌گیرند. در مناطق روستایی، کارآفرینی می‌تواند نقش مهمی در تنوع‌بخشی به اقتصاد محلی، کاهش وابستگی به کشاورزی سنتی، ارتقای معیشت خانوارها و افزایش تاب‌آوری در برابر بحران‌ها ایفا کند (باتیستا و همکاران، ۲۰۲۳: ۵). کارآفرینی پایدار با تقویت سرمایه اجتماعی، مشارکت مردمی و استفاده از دانش بومی می‌تواند توسعه‌ای از پایین به بالا^۶ را در مناطق روستایی تسهیل کند. تجربه‌های موفق در مناطق مختلف جهان نشان می‌دهد حضور کارآفرینان محلی سبب تقویت انسجام اجتماعی، تقویت اعتماد جمعی و شکل‌گیری شبکه‌های همکاری میان تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان و نهادهای پشتیبان شده است (گری و همکاران، ۲۰۱۴: ۴۲۰). همچنین، حمایت از کسب‌وکارهای اجتماعی و محیط‌زیست‌محور می‌تواند مسیر توسعه پایدار را هموارتر سازد؛ چرا که این نوع کسب‌وکارها به مسائل محلی پاسخ می‌دهند و متعهد به حفظ منابع و فرهنگ بومی‌اند (گالوائو و همکاران، ۲۰۲۰: ۳۱۶).

همان‌گونه که ذکر شد، توسعه کارآفرینی روستایی فرایندی پیچیده و چندبعدی است که تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و زیست‌محیطی قرار دارد. هریک از این ابعاد می‌تواند به‌صورت مانع یا فرصت در مسیر شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارهای روستایی عمل کند و همین مسئله موجب شده است تا پژوهش‌های مختلف، با تمرکز بر جنبه‌های گوناگون، به بررسی چالش‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی در جوامع روستایی و ساحلی بپردازند.

1. Soleymani
2. Okeke & Nwankwo
3. Danil & Fordian
4. Muñoz & Cohen
5. Bruton
6. bottom-up development

مطالعه دنیل و فوردیان (۲۰۲۲) نشان داد بی‌ثباتی اقتصادی، ضعف سرمایه‌گذاری و کمبود زیرساخت‌های مالی از موانع اصلی کارآفرینی پایدار روستایی‌اند. در کنار آن، سنگوپتا و ساهای^۱ (۲۰۱۷) بر موانع نرم مانند ترس از شکست، نگرش منفی به ماندگاری در روستا و ضعف نوآوری تأکید کردند. بروتون (۲۰۱۳) نیز در مرور نظام‌مند خود پنج محور را برجسته کرد: نقش کارآفرینی در کاهش فقر، طراحی کسب‌وکارهای متناسب با جوامع روستایی، چالش‌های نهادی، نوآوری اجتماعی در توانمندسازی و ارزیابی اقتصادی پروژه‌های کارآفرینانه. این یافته‌ها بیانگر آن است که کارآفرینی علاوه بر کارکرد اقتصادی، ابزار اجتماعی توانمندسازی است. در همین راستا، مونوز و کوهن (۲۰۱۸) کارآفرینی پایدار روستایی را فراتر از منطبق اقتصادی و مرتبط با عدالت اجتماعی و محیط‌زیست دانستند. به‌طور مشابه، اوککه و وانکو (۲۰۱۷) نشان دادند کارآفرینی روستایی با ایجاد اشتغال و کاهش مهاجرت مؤثر است؛ هرچند محدودیت مالی و ضعف حمایت دولتی همچنان پابرجا است. در ایران نیز رشیدیان و همکاران (۱۴۰۰) هزینه‌های زیاد تولید و کمبود حمایت‌هایی مانند بیمه را مهم‌ترین موانع دانستند و راهکارهایی مانند وام‌های کم‌بهره، آموزش‌های تقویت اعتمادبه‌نفس و حمایت از ایده‌های نو را پیشنهاد کردند.

مطالعات مختلف نشان می‌دهد توسعه کارآفرینی روستایی علاوه بر تأثیرپذیری از عوامل اقتصادی و فنی، به‌شدت در پیوند با ساختارهای اجتماعی و ظرفیت‌های محلی قرار دارد؛ برای نمونه، رشادی (۱۴۰۲) در پژوهشی موانع توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه در مناطق روستایی استان همدان را بررسی کرد. مطابق نتایج، انگیزه غالب در شکل‌گیری کسب‌وکارهای روستایی بیشتر ضرورتی و معیشتی بوده است تا فرصت‌محور. این امر بیانگر آن است که کارآفرینی در این مناطق بیش از آنکه محصول خلاقیت و نوآوری باشد، پاسخی به فشارهای اقتصادی و اجتماعی موجود است. علاوه‌براین، فعالیت‌ها عمدتاً در سطح خانواده محدود می‌شوند و به‌ندرت فرصت‌های شغلی برای سایر اعضای جامعه محلی ایجاد می‌کنند؛ مسئله‌ای که نشان‌دهنده ضعف در مشارکت اجتماعی و شبکه‌سازی روستایی است. همچنین تداوم مدیریت سنتی و نبود نوآوری سبب شده است این کسب‌وکارها نتوانند به عاملی برای تغییرات اجتماعی گسترده‌تر و افزایش بهره‌وری در جامعه تبدیل شوند. در مطالعه دیگری جیمینی و جمشیدی (۱۴۰۰) عوامل مؤثر بر توسعه شاخص‌های کارآفرینی روستایی بررسی کردند و نشان دادند سیاست‌های حمایتی و عوامل محیطی-منطقه‌ای نقش کلیدی دارند. بااین‌حال، یافته‌ها حاکی از آن است که این عوامل فقط جنبه اقتصادی ندارند، بلکه از رهگذر تقویت اعتماد اجتماعی، فرهنگ محلی و شبکه‌های همکاری بر پذیرش و توسعه کارآفرینی در جامعه روستایی نیز اثرگذار هستند. شهرکی و سارانی (۱۳۹۸) وضعیت کارآفرینی روستایی را در منطقه سیستان مطالعه کردند. براساس نتایج، رویکردها و برداشت‌های مختلف از کارآفرینی روستایی را می‌توان در قالب سه گفتمان اصلی دسته‌بندی کرد: گفتمان دولتی کارآفرینی روستایی، گفتمان کارآفرینی روستایی با تأکید بر ایجاد شغل و گفتمان معناسازی کارآفرینی روستایی. هریک از این گفتمان‌ها با گفتمان‌های رقیب خود در تقابل هستند و حول مفاهیم مبهم و ناتمام شکل گرفته‌اند. به اعتقاد پژوهشگران، کارآفرینی روستایی در سیستان در بهترین حالت شکلی ناقص و ناکارآمد از کارآفرینی سرمایه‌دارانه است و در بدترین حالت می‌تواند به‌عنوان مانعی در مسیر توسعه روستایی عمل کند.

حسینی و همکاران (۱۳۹۸) به بررسی و احصای مسائل و موانع گردشگری روستایی و بررسی جایگاه آن در توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان کیار با تأکید بر کارآفرینی پرداخته و نشان دادند که ضعف دسترسی به امکانات زیرساختی و خدمات اجتماعی برای توسعه گردشگری، قوانین دست‌وپا گیر در راه‌اندازی کسب‌وکارهای گردشگرمحور، ضعف فرهنگی، ضعف مشارکت مردم در فعالیت‌های اقتصادی، ضعف در تأمین منابع مالی مشاغل گردشگرمحور، بی‌اعتمادی مردم به مسئولان و مدیران برای اقدام

به فعالیتهای کارآفرینانه گردشگری، بیاطلاعی از مشاغل حوزه گردشگری، نبود نهادهای مشاوره‌ای، خطرپذیری کم مردم برای ورود به فعالیتهای گردشگری و قوانین محیط‌زیستی سختگیرانه، به‌ترتیب اولویت‌های اول تا دهم موانع تحقق گردشگری روستایی در شهرستان کیارند. هگبلید و هزل (۲۰۰۷: ۳۲۳) و نیز مورتی^۱ و همکاران (۲۰۲۲: ۱۳۷۲) بر این نکته تأکید کرده‌اند که گسترش زیرساخت‌ها، نهادهاسازی محلی و تقویت پیوندهای شبکه‌ای میان کارآفرینان، زیست‌بوم اجتماعی کارآفرینی در جوامع روستایی را بازتولید می‌کند و زمینه‌ساز تقویت انسجام و اعتماد اجتماعی می‌شود. در همین راستا، پژوهش‌های گاه^۲ و همکاران (۲۰۲۰) و بوسه^۳ و همکاران (۲۰۱۷) نشان داد سازوکارهایی مانند صندوق‌های اعتباری و حمایت‌های بیمه‌ای، علاوه بر کاهش ریسک اقتصادی، نوعی امنیت اجتماعی برای کارآفرینان روستایی ایجاد می‌کند که در تشویق آنان به مشارکت فعال مؤثر است. مطالعه روی (۲۰۲۳) نیز با تأکید بر آموزش‌های سبز و بومی‌سازی محتوا نشان می‌دهد انتقال دانش و مهارت به جوانان روستایی نه تنها ابزار اقتصادی، بلکه فرایندی اجتماعی برای بازتولید هویت محلی و تقویت سرمایه فرهنگی است. یافته‌های گالوائو و همکاران (۲۰۲۰) نیز مؤید آن است که آموزش‌های مشارکتی و برنامه‌های منتورینگ، با تکیه بر تعامل اجتماعی و شبکه‌های حمایتی، شانس موفقیت کسب‌وکارهای محلی را در مناطق محروم افزایش می‌دهد. از سوی دیگر، مینو^۴ (۲۰۲۱) به این نتیجه رسید که فناوری، عوامل روان‌شناختی، شرایط اقتصادی و به‌ویژه ساختارهای اجتماعی، نقشی کلیدی در شکل‌گیری محیط کارآفرینی جوانان روستایی دارند و راهکارهایی مانند آموزش هدفمند و تقویت زیرساخت‌های فنی فقط زمانی کارآمد خواهند بود که با زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی این جوامع همخوانی یابند. در همین چارچوب، درواری و همکاران (۱۴۰۳) با بررسی روستاهای ساحلی بیان کردند که ظرفیت‌های طبیعی، اجتماعی و مشارکتی، پایه‌های اصلی توسعه کارآفرینی پایدار هستند و بدون تقویت آن‌ها، دیگر ابعاد توسعه کارآفرینی با محدودیت‌های جدی مواجه خواهند شد.

مرور مطالعات پیشین نشان می‌دهد توسعه کارآفرینی روستایی به‌خصوص در روستاهای ساحلی، فرایندی چندبعدی و پیچیده است که هم‌زمان با عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی در ارتباط است. موفقیت آن به منابع مالی و زیرساخت‌ها محدود نمی‌شود، بلکه نیازمند توجه به مسائل اجتماعی، تقویت ظرفیت‌های محلی، شبکه‌های اجتماعی، مشارکت جمعی و مهارت‌آموزی است. در بسیاری از مناطق، کارآفرینی بیشتر پاسخ به نیازهای معیشتی و خانوادگی است تا فرصت‌های نوآورانه، و همین امر محدودیت در ایجاد اشتغال گسترده و توانمندسازی جامعه محلی ایجاد می‌کند؛ بنابراین، برای پایداری و اثرگذاری واقعی، توسعه کارآفرینی روستایی باید به‌صورت یکپارچه با ارتقای سرمایه اجتماعی، فرهنگ مشارکتی و حمایت‌های نهادی و آموزشی همراه باشد.

۳. چارچوب نظری و مفهومی

چارچوب نظری این مطالعه مبتنی بر دیدگاه‌های توسعه پایدار روستایی و کارآفرینی پایدار است که در آن، تعامل بین ابعاد مختلف توسعه (اقتصادی، اجتماعی، نهادی، زیست‌محیطی و فرهنگی) مورد توجه قرار می‌گیرد. براساس نظریه توسعه پایدار هدیگر^۵ (۲۰۰۰) و هال^۶ و همکاران (۲۰۱۰) پیشرفت واقعی فقط زمانی حاصل می‌شود که منابع طبیعی حفظ شود، عدالت اجتماعی تأمین شود و رشد

1. Murthi
2. Gah
3. Bose
4. Meenu
5. Hediger
6. Hall

اقتصادی بومی نیز پایدار بماند. نظریه سیستم‌های محلی وانکلی^۱ (۲۰۰۲) نیز تأکید دارد که توسعه روستایی باید با در نظر گرفتن ظرفیت‌های بومی و مشارکت جامعه محلی صورت گیرد. در حوزه کارآفرینی پایدار، مدل‌های مفهومی مانند مدل سه گانه پایداری تیلی و پریش^۲ (۲۰۰۶) و مدل کارآفرینی زمینه‌محور استاتوپولو^۳ و همکاران (۲۰۰۴) به تبیین نقش بسترهای فرهنگی، نهادی و محیطی در شکل‌گیری و تدوین کسب‌وکارهای پایدار پرداخته‌اند. این دیدگاه‌ها تأکید دارند که کارآفرینی در مناطق روستایی باید به گونه‌ای هدایت شود که با حداقل‌سازی چالش‌های موجود در این مناطق، هم به حفظ محیط‌زیست و هم به توانمندسازی اجتماعی و ارتقای تاب‌آوری اقتصادی جوامع کمک کند.

براین اساس، چارچوب مفهومی پژوهش حاضر در بخش چالش‌ها براساس تعامل میان هفت بعد اصلی شکل گرفته است: موانع اقتصادی، موانع زیرساختی، موانع پشتیبانی و حمایتی، موانع روان‌شناختی، موانع فرهنگی، موانع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و موانع آموزشی و اطلاع‌رسانی. این چارچوب مفهومی در تلاش است تا ضمن تحلیل موانع مذکور، راهکارهای بومی، نهادمحور و مشارکت‌پذیر را برای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی شهرستان‌های ساری و میاندرد شناسایی و اولویت‌بندی کند.

۴. روش‌شناسی پژوهش

خلأهای موجود در درک عمیق از موانع و چالش‌های کارآفرینی پایدار در نواحی روستایی ساحلی استان‌های شمالی کشور، به‌ویژه در مناطق برنج‌خیز مازندران، موجب شد این پژوهش به‌منظور شناسایی و تحلیل راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی با بهره‌گیری از رویکرد ترکیبی (کیفی-کمی) انجام شود. با وجود اهمیت زیاد کارآفرینی روستایی در تحقق توسعه پایدار، تاکنون در روستاهای ساحلی، به‌ندرت به‌صورت منسجم و بومی‌سازی‌شده، عواملی که مانع شکل‌گیری یا پایداری کسب‌وکارهای روستایی می‌شوند، مورد تحلیل اکتشافی قرار گرفته‌اند. از این‌رو، این پژوهش با استفاده از رویکرد اکتشافی، تصویری دقیق‌تر از موانع و راهکارهای کارآفرینی پایدار در این مناطق ارائه می‌دهد و زمینه را برای مداخلات سیاستی و راهبردی فراهم می‌کند.

۴-۱. بخش کیفی

در گام نخست، با استفاده از روش مطالعه کیفی اکتشافی، تلاش شد تا چالش‌ها و راهکارهای مرتبط با توسعه کارآفرینی در روستاهای ساحلی شهرستان ساری و میاندرد شناسایی شود. شایان ذکر است که منطقه مورد مطالعه شامل ۱۴ روستای ساحلی شهرستان‌های ساری و میاندرد در استان مازندران بود. این روستاها در امتداد دریای خزر قرار دارند و از ویژگی‌های طبیعی و اقلیمی خاصی برخوردارند که آن‌ها را به یکی از مناطق مستعد برای توسعه فعالیت‌های اقتصادی به‌ویژه در حوزه کشاورزی، گردشگری و شیلات تبدیل کرده است. بدین‌منظور مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان حوزه‌های کارآفرینی روستایی، توسعه محلی، گردشگری ساحلی و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی مرتبط صورت گرفت. مشارکت‌کنندگان این مرحله ۱۱ متخصص بودند که به‌صورت هدفمند^۴ و به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی تا رسیدن به اشباع نظری انتخاب شدند (جدول ۱). در این بخش معیار انتخاب نمونه‌ها تخصص و تجربه در حوزه کارآفرینی و شناخت کافی از جغرافیای محل پژوهش بود.

1. Vanclay
2. Tilley & Parrish
3. Stathopoulou
4. Purposeful Sampling

جدول ۱. ویژگی مشارکت‌کنندگان در بخش کیفی مطالعه

کد	تحصیلات	سازمان/محل اشتغال	مدت مصاحبه (دقیقه)	سابقه اجرایی/ پژوهشی/ آموزشی/ تولیدی
INW1	کارشناسی ارشد	خصوصی-شهرک صنعتی	۷۵	تولیدی (کارآفرین نمونه کشور در صنایع تبدیلی- تولیدکننده برتر و صادرکننده)
INW2	کارشناسی	خصوصی	۷۵	تولیدی (مدیریت سورتینگ و سردخانه- صادرکننده- کارآفرین نمونه استان)
INW3	دیپلم	خصوصی-شهرک صنعتی	۶۰	تولیدی (مدیریت صنایع بسته‌بندی و سورتینگ)
INW4	کارشناسی ارشد	دولتی و خصوصی	۶۰	اجرایی-آموزشی (روان‌شناس/ مدیر مجموعه)
INW5	دکتری	دولتی و خصوصی	۶۲	اجرایی-تولیدی (دامپزشک/ تولیدکننده جوجه یک‌روزه)
INW6	دکتری	دولتی	۴۰	اجرایی (مدیر ترویج سازمان کشاورزی استان)
INW7	دکتری	دانشگاه	۴۰	پژوهشی-آموزشی
INW8	کارشناسی ارشد	خصوصی	۶۰	اجرایی (نماینده مرکز خدماتی)
INW9	کارشناسی ارشد	خصوصی	۴۰	تولیدی (تولید مرغ گوشتی)-کارشناس تغذیه طیور
INW10	کارشناسی ارشد	خصوصی	۶۰	تولیدی-آموزشی (کارشناس/ گلخانه‌دار- تولیدکننده برتر کشور در باغبانی)
INW11	دکتری	دانشگاه	۴۵	پژوهشی-آموزشی

پس از گردآوری و تحلیل کیفی داده‌ها به روش تحلیل مضمون، دسته‌بندی اولیه‌ای از چالش‌ها و موانع و راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی به‌دست آمد. کدگذاری مصاحبه‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA نسخه ۲۰۲۰ و در قالب فرایند سه‌مرحله‌ای کدگذاری شامل کدگذاری باز، محوری و انتخابی انجام شد. در مرحله کدگذاری باز، مفاهیم اولیه از دل داده‌های خام استخراج و براساس شباهت‌ها و تفاوت‌ها برچسب‌گذاری شدند. سپس در مرحله کدگذاری محوری، کدهای اولیه در قالب مقوله‌های اصلی سامان‌دهی شدند. درنهایت، در مرحله کدگذاری انتخابی، هسته مرکزی مقوله‌ها (ابعاد چالش‌ها و راهکارها) استخراج شد. یافته‌های این بخش، مبنای طراحی ابزار پژوهش در بخش کمی (پرسشنامه) قرار گرفت.

۴-۲. بخش کمی

در بخش دوم تحقیق، با بهره‌گیری از روش پیمایشی^۱، دیدگاه‌های متخصصان ارزیابی شد. در بخش کمی، جامعه آماری پژوهش شامل کارشناسان علمی-اجرایی مرتبط با توسعه مناطق روستایی ساحلی و نیز کارآفرینان محلی فعال در این مناطق بوده است. از آنجا که تعداد اعضای جامعه آماری محدود بود (۷۰ نفر)، از روش نمونه‌گیری سرشماری استفاده شد. در این راستا، پرسشنامه‌ها

به تمامی ۷۰ نفر ارسال شد و پس از پیگیری‌های لازم، ۶۰ نفر پاسخ کامل و معتبر ارائه دادند. این تعداد اگرچه ممکن است در نگاه اول به عنوان نمونه کم به نظر برسد، اما درواقع حاصل سرشماری از جامعه محدود است که به دلیل برخی محدودیت‌ها (مانند عدم تمایل یا دسترسی برخی افراد) امکان تهیه پاسخ تمام اعضا مهیا نبود. پرسشنامه شامل طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای برای ارزیابی میزان اهمیت و اولویت چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی بود. روایی پرسشنامه از طریق نظر خبرگان (روایی محتوایی) و پایایی آن از طریق آزمون آلفای کرونباخ بررسی و تأیید شد. براساس نتایج جدول ۲، مقدار آلفای کرونباخ برای تمامی متغیرها بیشتر از ۰/۷ است و این موضوع بیانگر قابلیت اعتماد مناسب ابزار اندازه‌گیری در این پژوهش است. در پژوهش حاضر به منظور تحلیل داده‌های کمی از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی تحلیل‌عاملی اکتشافی و آزمون‌های مقایسه‌ای استفاده شد. نتایج این مرحله به ارائه مجموعه‌ای از راهکارهای اولویت‌دار در جهت توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی، به‌ویژه در مناطق مستعد مانند استان مازندران، منتهی شد.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ مقیاس‌های تحقیق

متغیرهای تحقیق	ضریب آلفای کرونباخ
راهکارهای توسعه کارآفرینی (میزان اجرا)	۰/۸۲
راهکارهای توسعه کارآفرینی (میزان اهمیت)	۰/۸۵
موانع توسعه کارآفرینی پایدار	۰/۸۰

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. یافته‌های بخش کیفی

نتایج بررسی ویژگی‌های فردی پنل متخصصان مرحله کیفی نشان می‌دهد ۹۰ درصد مشارکت‌کنندگان مرد و مابقی زن بودند. بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۴۱ تا ۵۰ بود. متوسط سابقه کار افراد ۲۴ سال بود و از نظر سطح تحصیلات بیشترین فراوانی مربوط به افرادی است که تحصیلات کارشناسی ارشد داشتند. بیشتر افراد مورد مطالعه در شرکت‌های خصوصی فعالیت می‌کردند. همچنین نتایج تحقیق نشان داد ۵۴/۵ درصد افراد هم در روستا و هم در شهر فعالیت داشتند.

جدول ۳ نتایج مرحله کدگذاری انتخابی در فرایند تحلیل داده‌های کیفی را نمایش می‌دهد که طی آن، ابعاد اصلی موانع توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی استخراج شده‌اند. براساس تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده، هفت بعد کلیدی به عنوان موانع اصلی شناسایی شدند که هر یک شامل مجموعه‌ای از کدهای مرتبط با چالش‌های مختلف در مسیر کارآفرینی روستایی هستند.

بیشترین فراوانی کدها مربوط به موانع اقتصادی با ۴۴ کد است که نشان‌دهنده نقش پررنگ مشکلات مالی، نوسانات بازار، نبود سرمایه اولیه و کمبود درآمد در محدودسازی فعالیت‌های کارآفرینانه در این مناطق است. پس از آن، موانع زیرساختی با ۲۲ کد شامل ضعف دسترسی به راه، آب، برق، اینترنت و امکانات حمل‌ونقل قرار دارد. سایر موانع شامل مسائل پشتیبانی و حمایتی (۱۷ کد)، روان‌شناختی (۱۲ کد)، فرهنگی (۱۱ کد)، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی (۹ کد) و آموزشی و اطلاع‌رسانی (۸ کد) هستند که هر کدام بیانگر ضعف‌ها یا چالش‌هایی در حوزه‌های مربوطه‌اند و در مجموع، تصویری جامع از موانع چندبعدی در مسیر توسعه کارآفرینی پایدار در این مناطق ارائه می‌دهند.

جدول ۳. نتایج مرحله کدگذاری انتخابی در فرایند تحلیل داده‌های کیفی موانع و چالش‌های توسعه کارآفرینی پایدار

کدگذاری باز (مفاهیم اولیه)	کدگذاری محوری (مقوله)	کدگذاری انتخابی (ابعاد)	فراوانی کدها
بی‌ثباتی نرخ ارز، افزایش مکرر قیمت‌ها، تورم بالا، کاهش قدرت خرید روستاییان، نبود چشم‌انداز روشن سرمایه‌گذاری، تأثیر تحریم‌ها بر دسترسی به فناوری، نبود برنامه‌ریزی اقتصادی باثبات در سطح ملی	نوسان و ناپایداری اقتصاد کلان کشور	موانع اقتصادی	۴۴
ریسک بالای فعالیت اقتصادی در شرایط نامطمئن، فرسایش سواحل و ازبین‌رفتن زمین‌های کشاورزی، تخریب محیط‌زیست دریایی و کاهش منابع طبیعی، فصلی‌بودن درآمد، وابستگی شدید به گردشگری فصلی، نااطمینانی نسبت به مجوزهای ساخت‌وساز	ریسک بالای فعالیت‌های کارآفرینی در مناطق ساحلی		
دستمزد بالا کارگری، صرفه اقتصادی نداشتن با دستمزد زیاد، کمبود کارگر	زیادبودن دستمزد کارگران		
دشواری دریافت وام، نداشتن وثیقه، نرخ بهره بالا و شرایط سخت بانک‌ها برای روستاییان، بی‌اطلاعی کارآفرینان از فرصت‌های تأمین مالی دولتی یا خصوصی، بروکراسی اداری پیچیده و زمان‌بر برای دریافت تسهیلات، نبود نهادهای واسطه مانند صندوق‌های خرد مالی یا تعاونی‌های اعتباری، ترجیح سیستم بانکی به سرمایه‌گذاری در مناطق شهری نسبت به روستایی	محدودیت دسترسی به سرمایه و اعتبارات مالی		
نبود فرصت‌های شغلی پایدار، وابستگی شدید به مشاغل فصلی مانند ماهیگیری یا گردشگری، مهاجرت نیروی کار جوان به شهرها، کمبود مهارت‌های متنوع برای ورود به بازار کار، بی‌ثباتی درآمدی	مشکلات اقتصادی از جمله فقر، بیکاری در روستاهای ساحلی		
افزایش قیمت نهادهای کشاورزی و دامی، بالا رفتن قیمت تجهیزات، هزینه روزافزون راه‌اندازی کسب‌وکار	نوسان در قیمت نهادهای و تجهیزات مورد نیاز کارآفرینی		
استاندارد پایین محصولات تولیدی، شفاف‌نبودن فرایند صادرات، عدم دسترسی به بازار کشورهای حاشیه دریای خزر	سخت‌بودن امکان صادرات محصولات تولیدی کارآفرینان		
بی‌اعتمادی به سودآوری کسب‌وکار، ترس از شکست و ازدست‌دادن سرمایه، تجربه‌های ناموفق قبلی، نگرانی از نوسانات بازار، نبود تضمین فروش و درآمد، تردید نسبت به حمایت دولت یا نهادها	نگرش منفی و عدم اطمینان نسبت به بازگشت سرمایه در کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار		
مالیات سنگین برای کسب‌وکارهای نوپا، نبود سیاست‌های تشویقی مالیاتی، فشار مالی بر کارآفرینان محلی، نبود تفاوت مالیاتی بین کسب‌وکارهای شهری و روستایی	نبود معافیت‌های مالی متناسب با ریسک‌های کارآفرینی		
کیفیت پایین راه‌های ارتباطی، قطعی مکرر برق، دسترسی نامناسب به آب سالم، ضعف زیرساخت‌های اینترنت و مخابرات	ضعف زیرساخت‌های فیزیکی: دسترسی محدود یا نامناسب به برق، آب، راه و ارتباطات	موانع زیرساختی	۲۲
قیمت بالای زمین، هزینه زیاد اجاره محل کسب، محدودیت زمین قابل‌استفاده، کاهش دسترسی به فضای مناسب برای فعالیت	گرانی زمین و به تبع آن اجاره فضا برای شروع کارآفرینی		
عقب‌رفتن خط ساحلی، آلودگی منابع آبی، فرسایش سواحل، نابودی منابع شیلاتی، وجود زباله و پسماند زیاد ناشی از گردشگری	تغییرات آب‌وهوایی، آلودگی و تخریب اکوسیستم روستاهای ساحلی		
اندک‌بودن مشتریان محلی، نبود تنوع در کسب‌وکارها، عدم دسترسی به بازارهای بزرگ‌تر	کوچک‌بودن بازار و محدودبودن فرصت‌های تجاری در روستاهای ساحلی		
مسافت طولانی تا بازارهای اصلی، هزینه بالای حمل‌ونقل، افزایش هزینه نهایی محصولات	فاصله نواحی روستایی با بازارهای مبادله‌ای مناسب شهری		
عدم مالکیت زمین یا ساختمان، نبود فضای کافی برای کسب‌وکار، نبود مکان‌های اختصاصی برای فعالیت‌های اقتصادی، محدودیت در توسعه فیزیکی کسب‌وکار	نداشتن ملک یا مکان مناسب برای ایجاد یا توسعه کارآفرینی		
بسته‌بندی نامناسب، کمبود تجهیزات مدرن بسته‌بندی، نبود استانداردهای بسته‌بندی، ارائه محصولات به شکل خام یا بدون فرآوری، ناتوانی در رقابت با محصولات صنعتی	بسته‌بندی و ارائه سنتی محصولات به بازار	موانع پشتیبانی و حمایتی	۱۷

کدگذاری باز (مفاهیم اولیه)	کدگذاری محوری (مقوله)	کدگذاری انتخابی (ابعاد)	فراوانی کدها
تداخل وظایف و مسئولیت‌ها، نبود برنامه‌ریزی مشترک، ضعف ارتباط و تبادل اطلاعات بی سازمان‌های دخیل، اقدامات موازی و غیرهمسو، ناکافی بودن حمایت‌ها، سردرگمی متقاضیان حمایت	ناهماهنگی بین نهادهای دولتی و غیردولتی در حمایت از کارآفرینی		
بروکراسی پیچیده اداری، طولانی‌بودن فرایندها، نیاز به مراجعه مکرر به ادارات، عدم شفافیت در مراحل صدور مجوز، تأخیر در پاسخگویی، قطع‌بودن مکرر سامانه‌های الکترونیکی	زمان‌بر بودن فرایند دریافت مجوزها از ادارات مختلف		
کمبود آموزش‌های مهارتی و نوآوری، نبود انگیزه برای توسعه کسب‌وکار	کمبود روحیه خلاقیت و نوآوری در بین روستائیان		
ترس از شکست و تجربه‌های منفی، عدم اعتمادبه‌نفس جوانان در راه‌اندازی کسب‌وکار، ترس از ورشکست شدن	عدم اعتمادبه‌نفس و ترس از شکست در بین روستائیان		
نگرش محافظه‌کارانه به تغییر، عادت به زندگی روزمره، سخت‌بودن تغییر	مقاومت در برابر تغییر و عادت به زندگی سنتی در بین روستائیان		
عدم باور به فرصت‌های شغلی محلی، تصور بهتر بودن زندگی شهری، نبود حمایت از کارآفرینی جوانان، فشارهای خانوادگی برای مهاجرت	نگرش منفی جوانان روستا به ماندگاری در روستا و تمایل به مهاجرت		
کیفیت بالاتر برخی محصولات صنعتی و شهری، رقابت بالا به‌خصوص در فروش	رقابت شدید با کسب‌وکارهای موجود در مناطق شهری		
کمبود نمونه‌های موفق محلی، کمبود دانش مدل‌های نوین کسب‌وکار، فقدان آموزش‌های کاربردی، کمبود مشاوره تخصصی	کمبود الگوها و مدل‌های کسب‌وکاری در منطقه برای کارآفرینی و راه‌اندازی کسب‌وکار		
متناسب نبودن فرهنگ روستائیان ساحلی با برخی از گردشگران، عدم برگزاری رویدادهای فرهنگی برای جذب گردشگر، کمبود تبلیغات و بازاریابی، نبود برنامه‌های جامع توسعه گردشگری، نگرش منفی به غیربومی‌ها	فراهم‌نبودن بستر توسعه گردشگری در روستاهای ساحلی		
رشته‌خواری در فرایندهای اداری، تبعیض در اعطای تسهیلات، عدم شفافیت در تخصیص منابع، نفوذ گروه‌های خاص در تصمیم‌گیری‌ها، ضعف نظارت بر عملکرد نهادهای (برای نمونه بانک‌ها)	فساد اداری و عدم دسترسی عادلانه به فرصت‌ها		
قوانین و دستورالعمل‌های زیاد، قوانین ناسازگار با هم، نیاز به مجوزهای متعدد، تغییر مکرر مقررات	قوانین و مقررات دست‌وپاگیر مانع کارآفرینی		
نداشتن آموزش‌های تخصصی به‌خصوص کارآفرینی، ضعف در مهارت‌های مدیریت کسب‌وکار، کمبود دسترسی به دوره‌های فنی‌وحرفه‌ای	کمبود مهارت و دانش فنی و مدیریتی در بین روستائیان		
کمبود منابع مالی برای تبلیغات، ضعف در بهره‌برداری از فضای مجازی، ناآشنایی با روش‌های نوین تبلیغاتی، محدودیت در دسترسی به رسانه‌های محلی، عدم همکاری نهادهای در ترویج محصولات	نبود تبلیغات مناسب در رابطه با تولیدات و خدمات کسب‌وکارهای راه‌اندازی شده		

جدول ۴ نتایج مرحله کدگذاری انتخابی در فرایند تحلیل داده‌های کیفی راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار را نشان می‌دهد. براساس نتایج بیشترین فراوانی کدها مربوط به دسته راهکارهای «فراهم کردن حمایت‌های غیرمادی» با ۶۲ مفهوم (کد اولیه) است. این نوع راهکارها به‌عنوان پیش‌نیاز توسعه سایر ابعاد کارآفرینی شناخته می‌شوند و بدون فراهم‌بودن آن‌ها، سایر اقدامات کارآفرینانه به‌سختی به نتیجه می‌رسند. در رتبه‌های بعدی، دسته راهکارهای «آموزش و ترویج کارآفرینی» با ۲۵ کد و «اعطای حمایت‌های مادی» با ۱۷ کد قرار دارند. این امر نشان‌دهنده اهمیت فراوان ظرفیت‌سازی انسانی از طریق آموزش، تولید محتوا، کارآموزی و آشنایی با بازاریابی دیجیتال

در کنار تأمین منابع مالی و مشوق‌های اقتصادی برای توسعه کسب‌وکارهای روستایی و ساحلی است. به‌طور کلی، یافته‌ها تأکید دارند که اتخاذ راهکارهایی جامع شامل زیرساخت، آموزش و حمایت‌های مادی برای شکوفایی کارآفرینی در این مناطق ضروری است.

جدول ۴. نتایج مرحله کدگذاری انتخابی در فرایند تحلیل داده‌های کیفی راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار

کدگذاری باز (مفاهیم اولیه)	کدگذاری محوری (مقوله)	کدگذاری انتخابی (ابعاد)	فراوانی کدها
بهسازی و آسفالت راه‌های روستایی، ایجاد مسیرهای دسترسی به بازار شهری، توسعه حمل‌ونقل کالا و خدمات، تقویت زیرساخت برق، توسعه اینترنت پرسرعت، ارتقای پوشش شبکه تلفن همراه، احداث و تجهیز انبارها و سردخانه‌های محلی	توسعه زیرساخت‌های تجاری مانند جاده‌ها، شبکه‌های برق، آب و دسترسی به اینترنت	فراهم کردن حمایت‌های غیرمادی	۶۲
توسعه اقامتگاه‌های بوم‌گردی، آموزش جوامع محلی درباره گردشگری، ترویج فرهنگ خدمات گردشگری، تبلیغ جاذبه‌های روستایی در شبکه‌های اجتماعی، حمایت از تولید و فروش صنایع‌دستی، معرفی مناطق ساحلی در نمایشگاه‌ها و جشنواره‌ها، تسهیل سرمایه‌گذاری در گردشگری روستایی	حمایت از گردشگری پایدار در مناطق روستایی ساحلی		
توانمندسازی زنان، تسهیلات مالی و اعتباری ویژه بانوان، ایجاد بازارچه‌های محلی محصولات زنان، حمایت از تعاونی‌های زنان، کارگاه‌های مشاوره کسب‌وکار بانوان، بهره‌گیری از بازاریابی اینترنتی توسط زنان	حمایت از مشارکت زنان در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط		
مدیریت پسماند ساحلی، تسهیل مجوز کسب‌وکارهای سبز، تسهیلات بانکی کم‌بهره، آموزش فناوری‌های پاک، تشویق انرژی‌های تجدیدپذیر، بازارچه محصولات ارگانیک، همکاری با سازمان‌های محیط‌زیستی	حمایت از کسب‌وکارهای سازگار با محیط‌زیست		
کمک مالی به استارت‌آپ‌های روستایی، آموزش مهارت‌های، برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های ایده نو، صندوق‌های سرمایه‌گذاری محلی، حمایت قانونی و مشاوره‌ای، همکاری با دانشگاه‌ها برای تجاری‌سازی ایده‌ها	حمایت از کسب‌وکارهای نوپا و خلاقانه		
بازارچه‌های محلی و دائمی، برگزاری نمایشگاه‌ها، تسهیلات مالی و وام کم‌بهره، ثبت برند و هویت‌بخشی، بازاریابی دیجیتال و فروش آنلاین، توسعه فروش و صادرات، استفاده از گردشگری برای معرفی و فروش	حمایت از صنایع‌دستی در مناطق روستایی ساحلی		
توسعه ورزش‌های آبی، برگزاری مسابقات ساحلی، ایجاد نجات‌غریق، همکاری با نهادهای گردشگری، فراهم کردن تجهیزات اجاره‌ای، توسعه مسیرها و پارکینگ، جذب سرمایه‌گذاری خصوصی	حمایت از توسعه ورزش‌های ساحلی و آبی برای جذب گردشگر		
تأسیس مراکز رشد روستایی، مشاوره تخصصی و مربی‌گری، برگزاری کارگاه‌های آموزشی مهارتی، ایجاد شبکه ارتباطی کارآفرینان و سرمایه‌گذاران، همکاری با دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی	ایجاد مراکز رشد و نوآوری در مناطق روستایی ساحلی		
تأسیس مراکز مشاوره کسب‌وکار، برگزاری دوره‌های آموزشی مدیریت، حمایت در دسترسی به تسهیلات مالی، ایجاد شبکه‌های ارتباطی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، ارائه مشاوره حقوقی و ثبت برند، تسهیل ارتباط با بازارهای محلی و فرامحلی	ایجاد نهادهای حمایتی و مشاوره‌ای برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحلی		
تأسیس انجمن‌ها و اتحادیه‌های کسب‌وکار، برگزاری نشست‌ها و همایش‌های تبادل تجربه، تسهیل همکاری‌های مشترک در بازاریابی و فروش، تقویت روابط تولیدکنندگان و عرضه‌کنندگان، توسعه کانال‌های ارتباطی مستقیم با مشتریان	ایجاد شبکه‌های ارتباطی بین کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحلی		
اعطای معافیت مالیاتی برای کسب‌وکارهای ساحلی، کاهش سهم بیمه‌ای کارفرما برای تشویق اشتغال، حذف مالیات بر درآمد برای مشاغل ساحلی، بخشودگی جرائم بیمه‌ای و مالیاتی در دوره‌های بحران	معافیت‌های مالیاتی و بیمه‌ای از کارآفرینان نواحی ساحلی	اعطای حمایت‌های مادی	۱۷
اعطای وام کم‌بهره، پرداخت تسهیلات برای خرید تجهیزات گردشگری دریایی و	اعطای وام و تسهیلات برای احداث		

کدگذاری باز (مفاهیم اولیه)	کدگذاری محوری (مقوله)	کدگذاری انتخابی (ابعاد)	فراوانی کدها
ساحلی، حمایت مالی از راهاندازی مشاغل	واحدهای بوم‌گردی و تهیه تجهیزات و لوازم گردشگری دریایی و ساحلی		
ارائه خدمات مشاوره‌ای تخصصی در حوزه راهاندازی و توسعه کسب‌وکار، آموزش و مشاوره بازاریابی برای افزایش فروش محصولات محلی، حمایت از توسعه برند و بسته‌بندی محصولات روستایی	حمایت از کسب‌وکارهای کوچک و متوسط با ارائه تسهیلات مالی، مشاوره و بازاریابی		
راهاندازی صندوق‌های اعتبارات خرد با مشارکت اهالی روستا، توانمندسازی صندوق‌های اعتباری موجود، تقویت سرمایه‌گذاری خرد	تأسیس صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی		
استفاده از ظرفیت صندوق‌های سرمایه‌گذاری پارک علم و فناوری و مراکز رشد، جذب سرمایه‌گذار برای حمایت از کسب‌وکارها	ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر برای سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط		
شناسایی فرصت‌های کسب‌وکار مرتبط با منابع ساحلی و دریایی، توسعه مشاغل وابسته به شیلات، گردشگری دریایی و حمل‌ونقل دریایی	استفاده از ظرفیت‌های ساحل و دریا برای توسعه کسب‌وکارها و توجه به اقتصاد دریامحور		
مستندسازی تصویری و ویدیویی از موفقیت‌های محلی، انتشار داستان‌های الهام‌بخش کارآفرینان روستایی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی برای نمایش فعالیت‌ها و محصولات، طراحی کمپین‌های تبلیغاتی با محتوای بومی، تولید محتوای چندرسانه‌ای برای معرفی ظرفیت‌های منطقه	تولید محتوای جذاب از فعالیت‌های کارآفرینان و کسب‌وکارهای منطقه برای جلب نظر مخاطبان	آموزش و ترویج کارآفرینی	۲۵
طراحی دوره‌های مهارتی متناسب با مشاغل بومی، آموزش تخصصی در زمینه کسب‌وکارهای دریامحور و گردشگری، بهره‌گیری از تجربیات کارآفرینان موفق محلی در آموزش، ارائه کارگاه‌های آموزشی	ارائه آموزش‌های کارآفرینی با محوریت ظرفیت‌های منطقه‌ای		
احداث فضاهای فروش محلی با زیرساخت مناسب، حمایت از فروش مستقیم تولیدکنندگان به مصرف‌کنندگان، طراحی بازارچه‌های محلی با هویت بومی، تسهیل دسترسی گردشگران به محصولات بومی	ایجاد بازارچه‌های دائمی محلی برای فروش محصولات کشاورزی و صنایع‌دستی		
فراهم‌سازی فرصت‌های آموزش عملی در کسب‌وکارهای محلی، ارتقای شایستگی‌های شغلی جوانان روستایی، تقویت پیوند آموزش و اشتغال، استفاده از ظرفیت واحدهای فعال برای آموزش نیروی کار	ایجاد برنامه‌های کارآموزی و کارورزی برای افراد ساکن مناطق روستایی ساحلی		
برگزاری دوره‌های بازاریابی دیجیتال ویژه روستاییان، توانمندسازی کارآفرینان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی، آموزش ساخت محتوای تبلیغاتی دیجیتال، ارتقای دانش فنی در فروش آنلاین محصولات	آموزش بازاریابی الکترونیک و دیجیتال و بهره‌گیری از فضای مجازی برای بازاریابی محصولات کارآفرینان روستاهای ساحلی		
برگزاری جشنواره‌های فروش محصولات محلی، ایجاد نمایشگاه‌های فصلی در نواحی ساحلی، معرفی برندهای بومی، جذب گردشگر از طریق رویدادهای اقتصادی-فرهنگی	ایجاد جشنواره‌ها و رویدادهای تجاری برای معرفی کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحل		

۵-۲. یافته‌های بخش کمی

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان بخش کمی حاکی از این بود که متوسط سن پاسخگویان ۴۸ سال بود. از نظر جنسیت، ۸۰ درصد از پاسخگویان مرد و ۲۰ درصد از آنان زن بودند. شغل ۴۸/۳ درصد از پاسخگویان آزاد، ۴۰ درصد دولتی (اجرایی) و ۱۱/۷ درصد دولتی (آموزشی - پژوهشی) بود. همچنین ۱/۷ درصد پاسخگویان تحصیلات زیردیپلم، ۳۳/۳ درصد دیپلم، ۳ درصد کاردانی، ۱۶ درصد

کارشناسی، ۱۲ درصد کارشناسی ارشد و ۸ درصد دکتری داشتند. همچنین میانگین سابقه کاری پاسخ‌دهندگان ۲۳ سال گزارش شده است که نشان از تجربه قابل توجه آن‌ها در حوزه فعالیت حرفه‌ای دارد.

به‌منظور بررسی شکاف بین میزان اهمیت راهکارهای توسعه کارآفرینی و میزان اجرای واقعی آن‌ها در مناطق روستایی ساحلی شهرستان‌های ساری و میاندرد، از آزمون ناپارامتری من-ویتنی^۱ استفاده شد. این آزمون، ابزاری مناسب برای مقایسه دو گروه مستقل (در اینجا: «اهمیت» و «اجرا») است؛ به‌ویژه زمانی که داده‌ها نرمال توزیع نشده باشند یا مقیاس اندازه‌گیری ترتیبی باشد. در جدول ارائه‌شده، سه دسته از راهکارها شامل ۱. فراهم کردن حمایت‌های غیرمادی؛ ۲. اعطای حمایت‌های مادی؛ و ۳. آموزش و ترویج کارآفرینی بررسی شدند. در هر ردیف، میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان درباره «میزان اهمیت» و «میزان اجرا» آمده و مقدار آماره آزمون من-ویتنی نیز گزارش شده است.

نتایج به‌روشنی نشان می‌دهد در تمامی راهکارها، میانگین اهمیت بسیار بیشتر از میانگین اجرا بوده است؛ برای مثال، درمورد راهکار «ایجاد مراکز رشد و نوآوری (NFS8)»، میانگین اهمیت ۴/۵۰، ولی میانگین اجرا فقط ۱/۳۰ گزارش شده که با آماره من-ویتنی برابر با ۴، اختلاف معناداری را نشان می‌دهد. در تمامی موارد نیز مقدار آماره من-ویتنی دارای سطح معنی‌داری زیاد (با علامت ^{**}) است که به‌وضوح گویای شکاف معنادار میان ضرورت ذهنی و اجرای عملی این سیاست‌ها از دید پاسخگویان در منطقه است. این یافته‌ها حاکی از آن است که علی‌رغم درک عمیق از اهمیت بسیاری از این راهکارها از سوی کارشناسان و فعالان محلی، اجرای عملی آن‌ها با چالش‌ها و موانعی مواجه است که می‌تواند ناشی از نبود منابع، ضعف ساختارهای حمایتی یا کم‌توجهی نهادهای مسئول باشد.

جدول ۵. متغیرهای مربوط به هریک از عامل‌ها و میزان ضرایب به‌دست‌آمده از ماتریس دوران‌یافته

نام عامل	نماد	متغیرها	میانگین میزان اهمیت	میانگین میزان اجرا	من-ویتنی
فراهم کردن حمایت‌های غیرمادی	NFS1	توسعه زیرساخت‌های تجاری مانند جاده‌ها، شبکه‌های برق، آب و دسترسی به اینترنت	۴/۷۶	۳/۲۱	۵۸/۵ ^{**}
	NFS2	حمایت از گردشگری پایدار در مناطق روستایی ساحلی	۴/۷	۲/۴۰	۱۵ ^{**}
	NFS3	حمایت از مشارکت زنان در کسب‌وکارهای کوچک و متوسط	۴/۲۵	۲/۲۳	۶۶/۵ ^{**}
	NFS4	حمایت از کسب‌وکارهای سازگار با محیط‌زیست	۴/۲۳	۲/۱۰	۳۹/۵ ^{**}
	NFS5	حمایت از کسب‌وکارهای نوپا و خلاقانه	۴/۲۰	۱/۸۸	۱۱ ^{**}
	NFS6	حمایت از صنایع‌دستی در مناطق روستایی ساحلی	۴/۱۶	۱/۴۸	۱۵/۵ ^{**}
	NFS7	حمایت از توسعه ورزش‌های ساحلی و آبی برای جذب گردشگر	۴/۱۵	۱/۵۵	۲۶/۵ ^{**}
	NFS8	ایجاد مراکز رشد و نوآوری در مناطق روستایی ساحلی	۴/۵۰	۱/۳۰	۴ ^{**}
	NFS9	ایجاد نهادهای حمایتی و مشاوره‌ای برای کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحلی	۳/۹۶	۱/۶۱	۵۴ ^{**}
	NFS10	ایجاد شبکه‌های ارتباطی بین کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحلی	۳/۷۳	۱/۵۰	۴۵/۵ ^{**}
اعطای حمایت‌های مادی	FS1	معافیت‌های مالیاتی و بیمه‌ای از کارآفرینان نواحی ساحلی	۴/۱۰	۱/۳۵	۴/۱ ^{**}
	FS2	اعطای وام و تسهیلات برای احداث واحدهای بوم‌گردی و تهیه تجهیزات و	۴/۵۰	۱/۳۸	۱۴ ^{**}

نام عامل	نماد	متغیرها	میانگین میزان اهمیت	میانگین میزان اجرا	من - ویتنی
		لوازم گردشگری دریایی و ساحلی			
	FS3	حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط با ارائه تسهیلات مالی، مشاوره و بازاریابی	۴/۴۵	۲/۲۸	۱۳۴**
	FS4	تأسیس صندوق های اعتبارات خرد روستایی	۴/۱۸	۱/۷۶	۹/۵**
	FS5	ایجاد صندوق های سرمایه گذاری خطرپذیر برای سرمایه گذاری در کسب و کارهای کوچک و متوسط	۴/۱۱	۱/۲۶	۴/۲۵**
	FS6	استفاده از ظرفیت های ساحل و دریا برای توسعه کسب و کارها و توجه به اقتصاد دریامحور	۴/۸۰	۲/۴۱	۱۲۵/۵**
	E1	تولید محتوای جذاب از فعالیت های کارآفرینان و کسب و کارهای منطقه برای جلب نظر مخاطبان	۴/۶۰	۱/۶۸	۳۶/۵**
آموزش و ترویج کارآفرینی	E2	ارائه آموزش های کارآفرینی با محوریت ظرفیت های منطقه ای	۴/۶۰	۲/۵	۱۴۸/۵**
	E3	ایجاد بازارچه های دائمی محلی برای فروش محصولات کشاورزی و صنایع دستی	۴/۵۸	۱/۵۸	۷۰**
	E4	ایجاد برنامه های کارآموزی و کارورزی برای افراد ساکن مناطق روستایی ساحلی	۴/۵۵	۱/۹۵	۵۶**
	E5	آموزش بازاریابی الکترونیک و دیجیتال و بهره گیری از فضای مجازی برای بازاریابی محصولات کارآفرینان روستاهای ساحلی	۴/۳	۱/۴۳	۱۰/۵**
	E6	ایجاد جشنواره ها و رویدادهای تجاری برای معرفی کسب و کارهای کوچک و متوسط در مناطق روستایی ساحل	۴/۱۶	۲/۶	۹۶**

منبع: محاسبات پژوهش

منبع: محاسبات پژوهش

۶. بحث و نتیجه‌گیری

توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی به‌ویژه در نواحی ساحلی، از راهبردهای کلیدی برای کاهش بیکاری، افزایش درآمد خانوارها و جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها است. با این حال، موفقیت این راهبردها مستلزم مهیا شدن شرایط و زمینه‌های لازم است. پژوهش حاضر با هدف شناسایی چالش‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی شهرستان ساری و میاندرواد انجام شد.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی، متأثر از مجموعه‌ای از موانع ساختاری، نهادی، فرهنگی و روان‌شناختی است که در قالب هفت عامل اصلی موانع اقتصادی، موانع زیرساختی، موانع پشتیبانی و حمایتی، روان‌شناختی، فرهنگی، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی و آموزشی و اطلاع‌رسانی طبقه‌بندی شده‌اند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد مهم‌ترین مانع توسعه کارآفرینی پایدار در مناطق روستایی ساحلی، موانع اقتصادی است. نوسانات اقتصاد کلان، دشواری دسترسی به منابع مالی، هزینه‌های زیاد نیروی کار، نبود مشوق‌های سرمایه‌گذاری و ریسک شدید ناشی از تغییرات اقلیمی و زیست‌محیطی، همراه با ضعف نظام‌های بازاریابی و صادرات، پایداری فعالیت‌های کارآفرینانه را با چالش جدی مواجه کرده است. این نتایج با مطالعه دنیل و فوردیان (۲۰۲۲) همخوانی دارد که محدودیت‌های مالی و ریسک‌های سرمایه‌گذاری را موانع اصلی کسب‌وکارهای روستایی دانسته‌اند و همچنین با یافته‌های بوسه و همکاران (۲۰۱۷) که بر ضرورت دسترسی به سیستم‌های مالی تسهیل‌گر تأکید کرده‌اند. در سطح ملی نیز درواری و همکاران (۱۴۰۳) موانع اقتصادی را محوری دانسته‌اند و پیشنهاد داده‌اند سیاست‌های مالی کاهش ریسک و تسهیل سرمایه‌گذاری در این مناطق اجرا شود. در مجموع، شواهد ملی و بین‌المللی نشان می‌دهد بدون رفع موانع اقتصادی، سایر اقدامات توسعه‌ای مانند آموزش، ترویج یا ایجاد زیرساخت اثرگذاری محدودی خواهند داشت. از این رو، توجه به بستر اقتصادی شرط بنیادین برای شکل‌گیری زیست‌بوم کارآفرینی پایدار است.

موانع زیرساختی به‌عنوان دومین عامل کلیدی، بیشتر به کمبود امکانات پایه‌ای و ضعف محیط فیزیکی در روستاهای ساحلی مربوط است. نبود زیرساخت‌هایی مانند جاده، برق، آب و ارتباطات، به‌ویژه در مناطق دورافتاده، موجب کندی توسعه کسب‌وکار و ازدست‌رفتن ظرفیت‌هایی مانند گردشگری، صنایع دستی و خدمات محلی شده است. همچنین تغییرات اقلیمی، فرسایش سواحل، تخریب اکوسیستم‌ها و آلودگی منابع آبی فشار زیادی بر فعالیت‌هایی نظیر شیلات، کشاورزی ساحلی و اکوتوریسم وارد کرده و بی‌اعتمادی و ترس از سرمایه‌گذاری را در میان کارآفرینان تقویت کرده است. این نتایج با پژوهش ون‌توین و همکاران (۲۰۲۳) که بر نقش زیرساخت‌ها و مدیریت منابع طبیعی در موفقیت کارآفرینی ساحلی تأکید دارد، هم‌راستا است. همچنین مطالعه علیزاده طولی و همکاران (۱۴۰۰) در قشم نشان داد ضعف زیرساخت‌های گردشگری و تخریب محیط‌زیست دریایی از مهم‌ترین موانع کارآفرینی پایدار در مناطق ساحلی ایران است.

عامل سوم، موانع پشتیبانی و حمایتی است که به ناکارآمدی ساختارهای حمایتی رسمی و غیررسمی برمی‌گردد. بروکراسی پیچیده و زمان‌بر بودن دریافت مجوزها، ضعف در زنجیره‌های ارزش، بسته‌بندی سنتی محصولات و نبود هماهنگی میان نهادهای دولتی و غیردولتی سبب شده فرصت‌های توسعه کارآفرینی به‌درستی مورد استفاده قرار نگیرد. این ضعف ساختاری موجب می‌شود حتی در صورت وجود ایده‌های نوآورانه، مسیر اجرایی‌شدن آن‌ها دشوار و زمان‌بر باشد. این نتایج با تحقیقات لبامبو و شامباره (۲۰۲۰) و گالوئو و همکاران (۲۰۲۰) همسو است.

در حوزه نرم‌افزاری‌تر، موانع روان‌شناختی نقش مهمی در عدم گرایش روستاییان به کارآفرینی دارند. یافته‌ها نشان می‌دهد ترس از شکست، کمبود اعتمادبه‌نفس، ضعف در خلاقیت و نوآوری، و عادت به الگوهای سنتی زندگی موجب شده بسیاری از افراد در روستاها

ریسک ورود به حوزه‌های جدید را نپذیرند. این امر به‌ویژه در میان نسل جوان، با تمایل به مهاجرت به شهرها به امید فرصت‌های بهتر، تشدید شده است. همچنین موانع فرهنگی به سهم خود توسعه کارآفرینی را محدود کرده‌اند. نبود الگوهای بومی موفق، فضای رقابتی نابرابر با کسب‌وکارهای شهری و آماده‌نبودن زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی برای پذیرش گردشگران یا فعالیت‌های جدید اقتصادی، از عواملی هستند که سبب عدم پویایی فرهنگی برای پذیرش تغییرات در روستاها شده‌اند. این نتایج با تحقیقات روی (۲۰۲۳)، گری و همکاران (۲۰۱۴) و زمزمی و همکاران (۲۰۲۵) همسو است.

موانع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی نیز به‌عنوان یکی از موانع سیستماتیک، به ناکارآمدی در سیاست‌گذاری‌های کلان، فساد اداری و نبود قوانین تسهیل‌گر برای کسب‌وکارهای روستایی اشاره دارد. نبود قوانین منطقه‌محور و یکپارچه برای توسعه مناطق ساحلی سبب شده فرصت‌های طبیعی این مناطق به‌جای توسعه، دستخوش رکود و زوال شوند. نتایج این بخش با یافته‌های علیزاده طولی و همکاران (۱۴۰۰) هم‌راستا است که در آن به نبود سیاست‌های شفاف و فرایندهای تصمیم‌گیری مشارکتی در نواحی ساحلی و ازدست‌رفتن فرصت‌های گردشگری و دریامحور اشاره شده است. همچنین باتیستا و همکاران (۲۰۲۳) در بررسی سیاست‌های توسعه محلی در برزیل، به تأثیر منفی نبود هماهنگی میان سطوح سیاست‌گذاری، عدم تمرکز بر سیاست‌های محلی‌گرا و تسلط بروکرهای ناکارآمد در ممانعت از ظهور کارآفرینی در جوامع روستایی اشاره کرده‌اند.

درنهایت، موانع آموزشی و اطلاع‌رسانی که اغلب در حاشیه سیاست‌گذاری‌ها قرار دارند، به ضعف در مهارت‌های فنی، مدیریتی و تبلیغاتی در میان روستاییان مرتبط است. بسیاری از روستاییان، آگاهی کافی از فرصت‌های موجود در حوزه کارآفرینی ندارند و ابزارهای مدرن بازاریابی و توسعه کسب‌وکار را نمی‌شناسند. این امر موجب شده بسیاری از کسب‌وکارها در همان مراحل ابتدایی با شکست مواجه شوند یا در سطحی بسیار محدود باقی بمانند. این یافته با نتایج تحقیق توریگ و دیجاردین^۱ (۲۰۱۱) همسو است.

تحلیل مقایسه‌ای اهمیت و اجرای راهکارهای توسعه کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی مشخص کرد در هر سه عامل «حمایت‌های غیرمادی»، «حمایت‌های مادی» و «آموزش و ترویج کارآفرینی» شکاف قابل‌توجهی وجود دارد. در میان این عوامل، حمایت‌های غیرمادی بیشترین سهم را از کدهای استخراجی دارد و بر فراهم‌کردن زیرساخت‌ها، سیاست‌های پشتیبانی و سازوکارهای نهادی متمرکز است. ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی، نهادهای مشاوره‌ای، مراکز نوآوری و شبکه‌سازی کسب‌وکارها از راهبردهای کلیدی در شکل‌گیری زیست‌بوم کارآفرینی است. مطالعات بین‌المللی نیز نشان می‌دهد نبود حمایت‌های ساختاری و اداری مانع توسعه ظرفیت‌های محلی و توانمندسازی کارآفرینان، به‌ویژه زنان روستایی است (لبامبو و شامباره، ۲۰۲۰؛ گاه و همکاران، ۲۰۲۰).

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد «حمایت‌های مادی» یکی از شکاف‌های اصلی میان اهمیت ذهنی و اجرای واقعی توسعه کارآفرینی روستایی است. این حمایت‌ها شامل تسهیلات مالی، معافیت‌های مالیاتی، وام‌های خرد، سرمایه‌گذاری خطرپذیر و حمایت از صندوق‌های محلی می‌شود. کارآفرینان روستایی اغلب با محدودیت در تأمین منابع اولیه و موانع اداری مواجه‌اند و ریسک‌گریزی نهادهای مالی، تحقق این حمایت‌ها را دشوار می‌کند. مطابق مطالعات بین‌المللی، سرمایه‌گذاری هدفمند و تلفیق خدمات مالی رسمی با ظرفیت‌های غیرفرمال می‌تواند اثربخشی توسعه کسب‌وکارهای کوچک و متوسط در بخش کشاورزی را افزایش دهد (دنیل و فوردیان، ۲۰۲۲؛ بوسه و همکاران، ۲۰۱۷). از این‌رو، طراحی مدل‌های ترکیبی و بومی‌شده تأمین مالی، با استفاده از ظرفیت‌های محلی مانند تعاونی‌ها و نهادهای توسعه‌ای، یکی از الزامات سیاست‌گذاری در کارآفرینی روستایی به‌ویژه در نواحی ساحلی است.

براساس یافته‌های تحقیق، «آموزش و ترویج کارآفرینی» یکی از حوزه‌هایی است که شکاف معناداری میان میزان اهمیت و اجرای واقعی آن مشاهده شد. این حوزه شامل طیف گسترده‌ای از اقدامات از جمله آموزش‌های تخصصی، کارآموزی، تولید محتوای آموزشی، بازاریابی دیجیتال و برگزاری نمایشگاه‌ها و جشنواره‌های محلی برای معرفی کسب‌وکارها است. تحلیل داده‌ها نشان داد اگرچه این راهکارها از نگاه کارشناسان و کارآفرینان محلی اهمیت زیادی دارند، اما در عمل، اجرای آن‌ها با محدودیت‌هایی مواجه است و به اندازه کافی به مرحله اجرا درنیامده‌اند. این وضعیت نمایانگر خلأ مهمی در فرایند توانمندسازی روستاییان برای ورود و موفقیت در عرصه کارآفرینی است. در بسیاری از مناطق روستایی، به‌ویژه نواحی ساحلی که دسترسی به خدمات آموزشی محدود است، ارتقای مهارت‌های فنی و تجاری نقش اساسی در شکل‌گیری و پایداری کسب‌وکارهای محلی دارد. پژوهش‌های بین‌المللی نیز این موضوع را تأیید می‌کنند؛ برای مثال، مطالعه روی (۲۰۲۳) بر ضرورت مداخلات آموزشی ساختاریافته و متناسب با بافت فرهنگی و اقتصادی بومی برای ارتقای قصد کارآفرینی، به‌ویژه در حوزه کارآفرینی سبز، تأکید دارد. همچنین گالواثو و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای بر کسب‌وکارهای روستایی پرتغال، اهمیت آموزش‌های دیجیتال، برنامه‌های منتورینگ و ایجاد شبکه‌های حمایتی را به‌عنوان اجزای کلیدی ترویج موفق کارآفرینی برجسته کرده‌اند؛ بنابراین، یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی ساحلی، سرمایه‌گذاری هدفمند در حوزه آموزش و ترویج است. این سرمایه‌گذاری باید نه تنها بر انتقال دانش و مهارت تمرکز داشته باشد، بلکه با رویکرد توانمندسازی اجتماعی، ایجاد انگیزه و تقویت خودباوری ساکنان همراه باشد. بدون چنین مداخلات آموزشی هماهنگ و پایداری، شکاف میان ادراک اهمیت و تحقق عملی راهکارهای کارآفرینانه همچنان باقی خواهد ماند.

یافته‌های تحقیق تأکید دارند که توسعه کارآفرینی پایدار در مناطق روستایی ساحلی نه تنها به منابع مالی نیاز دارد، بلکه به بستری نهادی و دانشی وابسته است که امکان بروز نوآوری، مشارکت محلی و توانمندسازی گروه‌های مختلف از جمله زنان و جوانان را فراهم آورد. برخلاف برخی دیدگاه‌های تقلیل‌گرا که فقط بر سرمایه‌گذاری تمرکز دارند، نتایج این پژوهش همسو با مطالعات مورتی و همکاران (۲۰۲۲) و آدیا^۱ و همکاران (۲۰۱۷) نشان می‌دهد تلفیق حمایت‌های مادی و غیرمادی به همراه آموزش هدفمند، رویکردی متعادل و اثربخش برای ایجاد زیست‌بوم کارآفرینی در مناطق روستایی به‌ویژه ساحلی است.

درنهایت باید گفت از منظر جامعه‌شناسی توسعه، موانع شناسایی‌شده مانند نبود زیرساخت، ضعف حمایت‌های نهادی یا سیاست‌گذاری‌های ناکارآمد، نمودی از «شکاف نهادی»^۲ است که ساختارهای رسمی موجود نتوانسته‌اند خود را با نیازهای واقعی و موقعیت بومی روستاهای ساحلی هماهنگ سازند. این شکاف ساختاری، در چارچوب نظریه‌های ساختارگرایی نهادی، می‌تواند مانعی در مسیر بروز کنش‌های نوآورانه (مانند کارآفرینی پایدار) باشد. درعین‌حال، موانعی مانند باورهای فرهنگی محدودکننده، نگرش منفی به ریسک‌پذیری و ضعف سرمایه اجتماعی، از دیدگاه کنش متقابل نمادین قابل‌تحلیل‌اند. در این دیدگاه، کنش‌های کارآفرینانه نه صرفاً تابع شرایط اقتصادی، بلکه محصول معانی و تفاسیر اجتماعی کنشگران از فرصت‌ها، ریسک‌ها و ارزش‌ها هستند. درنتیجه، ضعف در آموزش، اعتماد عمومی و ظرفیت‌سازی فرهنگی، مانعی برای شکل‌گیری ذهنیت کارآفرینانه به‌شمار می‌رود. همچنین شکاف بین اهمیت و اجرای راهکارها را که در تحلیل کمی پژوهش نیز برجسته شد، می‌توان نشانه‌ای از «تضاد سیستم و کنشگر» دانست؛ جایی که سیاست‌ها در سطح کلان طراحی می‌شوند، اما در سطح خرد، ابزارهای لازم برای اجرای آن‌ها فراهم نیست یا انسجام اجتماعی و

1. Adiyia

2. institutional void

نهادی لازم برای اجرای مؤثر آن‌ها شکل نگرفته است. این مسئله در نظریات کنش اجتماعی مانند نظریه بوردیو و سرمایه فرهنگی قابل تبیین است.

مأخذ مقاله: مستخرج از پایانامه کارشناسی ارشد نویسنده اول با عنوان «طراحی الگوی توسعه پایدار کارآفرینی روستایی در روستاهای ساحلی شهرستان ساری و میاندرود». در این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

منابع

- حسینی، سیدمرتضی، منشی‌زاده، رحمت‌الله، رضویان، محمدتقی، و مریدالسادات، پگاه (۱۳۹۸). واکاوی موانع گردشگری روستایی برای رسیدن به توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد کارآفرینانه (مورد مطالعه: شهرستان کیار- استان چهارمحال و بختیاری). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۸(۳)، ۶۰۹-۶۳۷. <https://doi.org/10.22059/jisr.2019.279046.847>
- جمشیدی، امید، شفیعی، فاطمه و عزیزی خالخیلی، طاهر (۱۴۰۳). تحلیل تطبیقی سطح توسعه‌یافتگی بخش کشاورزی شهرستان‌های استان مازندران. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۲۰(۱)، ۱۹۲-۱۷۱. [10.22034/iaeej.2024.454225.1797](https://doi.org/10.22034/iaeej.2024.454225.1797)
- جمینی، داود. و جمشیدی، علیرضا (۱۴۰۰). مدل‌سازی عوامل مؤثر بر توسعه شاخص‌های کارآفرینی در مناطق روستایی ایران نمونه پژوهش: منطقه اورامانات، استان کرمانشاه. برنامه ریزی فضایی، ۱۱(۳)، ۹۴-۷۳. <https://doi.org/10.22108/sppl.2021.128388.1576>
- درواری، سیده زهرا، جمشیدی، امید و قربانی پیرعلیدهی، فاطمه (۱۴۰۳). طراحی الگوی توسعه پایدار کارآفرینی روستایی (مطالعه موردی: روستاهای ساحلی شهرستان ساری و میاندرود). راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۱۱(۲)، ۷۳-۵۴. <https://doi.org/10.61186/jea.11.2.54>
- رشادی، منوچهر (۱۴۰۲). شناسایی چالش‌های رشد و توسعه کارآفرینی روستایی در روستاهای استان همدان. توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۱۵(۲)، ۳۳۵-۳۱۹. <https://doi.org/10.22059/jrd.2023.367342.668822>
- رشیدیان، فاطمه، کلانتری، خلیل و براتی، علی‌اکبر (۱۴۰۰). چالش‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی روستایی در شهرستان بهار. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۸(۴)، ۲۰-۱. <https://doi.org/10.22069/jead.2022.19788.1557>
- شهرکی، حسن و سارانی، ولی‌الله (۱۳۹۸). توسعه و همزاد شُرش: تحلیل وضعیتی کارآفرینی روستایی در منطقه سیستم. توسعه محلی (روستایی-شهری)، ۱۱(۱)، ۱۹۶-۱۷۳. <https://doi.org/10.22059/jrd.2019.74460>
- علیزاده طولی، محمد، رحمانی، بیژن، منشی‌زاده، رحمت‌الله، مریدالسادات، پگاه و رضویان، محمدتقی. (۱۴۰۰). الزامات تحقق پذیری کارآفرینی پایدار در روستاهای ساحلی جنوب جزیره قشم. اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۰(۳۶)، ۲۷۲-۲۵۷. <http://serd.khu.ac.ir>

References

- Adiyia, B., De Rademaeker, S., Vanneste, D., & Ahebwa, W. M. (2017). Understanding local entrepreneurship and small enterprises in the tourism-development nexus: The case of western Uganda. *Development Southern Africa*, 34(1), 105-120. <https://doi.org/10.1080/0376835X.2016.1259991>
- Akgün, A. A., Baycan, T., & Nijkamp, P. (2015). Rethinking on sustainable rural development. *European Planning Studies*, 23(4), 678-692. <https://doi.org/10.1080/09654313.2014.945813>
- Alizadeh-Tooli, R., Rahmani, B., Monshizadeh, M., Morid-al-Sadat, P., & Razavian, M. (2021). Requirements for achieving sustainable entrepreneurship in coastal villages of southern Qeshm Island. *Space Economy and Rural Development*, 10(36), 257-272. (In Persian)
- Batista, M. L. P., Macêdo, E. M., Bezerra, A. K. L., Silva, A. J. D., & Barros, R. F. M. D. (2023). The rural community in Northeast Brazil: a scenario of reflection to formulate local development and sustainable entrepreneurship policies. *Revista de administração pública*, 57(1), 1-19.

- <https://doi.org/10.1590/0034-761220220160x>
- Bose, S., Al-Jabri, O., Osman, N. M., Al Habsi, S. H., & Al Shidi, R. (2017). Role of small and medium enterprises and agricultural cooperatives in promoting sustainable agriculture for rural development and food security. *Amity Journal of Agribusiness*, 2(2), 1-21. <https://squ.elsevierpure.com/en/projects/the-role-of-small-and-medium-enterprises-smes-and-agricultural-co-2>
- Bruton, G. D., Ketchen Jr, D. J., & Ireland, R. D. (2013). Entrepreneurship as a solution to poverty. *Journal of business venturing*, 28(6), 683-689. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.05.002>
- Burnett, K. A., & Danson, M. (2017). Enterprise and entrepreneurship on islands and remote rural environments. *The International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, 18(1), 25-35. <https://doi.org/10.1177/1465750316686237>
- Danil, L., & Fordian, D. (2022). Does rural entrepreneurship performance support sustainable development goals (SDGs) and sustainable entrepreneurship?. *Review of Integrative Business and Economics Research*, 11, 145-165. http://buscompress.com/uploads/3/4/9/8/34980536/riber_11-s3_05_s22-109_145-165.pdf
- Darvari, S. Z., Jamshidi, O., & Ghorbani Piralidehi, F. (2024). Designing a Sustainable Rural Entrepreneurship Development Model (Case Study: Coastal Villages of Sari and Mianrud Counties). *Journal of Entrepreneurship and Agriculture*, 11(2), 54-73. <https://doi.org/10.61186/jea.11.2.54>. (In Persian)
- Emadi, M. H., & Rahmanian, M. (2020). Commentary on challenges to taking a food systems approach within the food and agriculture organization (FAO). In *Food security and land use change under conditions of climatic variability: a multidimensional perspective* (pp. 19-31). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36762-6_2
- Gah, Y., Nugroho, A. A., & Arif, M. (2020). Factors influencing women entrepreneurship in rural area, an exploratory study in nusa tenggara timur province of Indonesia. In *Proceedings of the 2nd International Conference on Inclusive Business in the Changing World (ICIB 2019)*, 754-770. <https://www.scitepress.org/Papers/2019/85473/85473.pdf>
- Galvao, A. R., Mascarenhas, C., Marques, C. S., Braga, V., & Ferreira, M. (2020). Mentoring entrepreneurship in a rural territory—A qualitative exploration of an entrepreneurship program for rural areas. *Journal of Rural Studies*, 78, 314-324. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.06.038>
- Gray, B. J., Duncan, S., Kirkwood, J., & Walton, S. (2014). Encouraging sustainable entrepreneurship in climate-threatened communities: a Samoan case study. *Entrepreneurship & Regional Development*, 26(5-6), 401-430. <https://doi.org/10.1080/08985626.2014.922622>
- Haggbblade, S., & Hazell, P. B. (2010). *Successes in African agriculture: Lessons for the future*. The Johns Hopkins University Press. <https://cgspace.cgiar.org/bitstreams/65f9e78d-dc4c-456f-99bd-cdb5519eb86d/download>
- Hall, J. K., Daneke, G. A., & Lenox, M. J. (2010). Sustainable development and entrepreneurship: Past contributions and future directions. *Journal of business venturing*, 25(5), 439-448. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2010.01.002>
- Hediger, W. (2000). Sustainable development and social welfare. *Ecological economics*, 32(3), 481-492. [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(99\)00117-2](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(99)00117-2)
- Hosseini, S. M., Monshizadeh, R., Rezavian, M. T., & Muridsadat, P. (2019). Exploring Barriers of Rural Tourism to Achieve Sustainable Economic Development with an Entrepreneurial Approach, (Case Study: Kiar County; Chaharmahal va Bakhtiari Province). *Social Studies and Research in Iran*, 8(3), 609-637. <https://doi.org/10.22059/jisr.2019.279046.847>
- Jamini, D. & Jamshidi, A. (2021). Modeling the Factors Affecting the Development of Entrepreneurship Indicators in Rural Areas of Iran (Case Study: Owramanat Region, Kermanshah Province). *Spatial Planning*, 11(3), 73–94. <https://doi.org/10.22108/sppl.2021.128388.1576>. (In Persian)
- Jamshidi, O., Shafiee, F., & Azizi Khalkheili, T. (2024). Comparative Analysis of the Agricultural Development in the Counties of Mazandaran Province. *Iranian Agricultural Extension and Education Journal*, 20(1), 171-192. <https://doi.org/10.22034/iaeej.2024.454225.1797> (In Persian)

- Meenu. (2021). *An analytical study of factors affecting rural entrepreneurship in youth for developing an entrepreneurial environment in western Uttar Pradesh*. Ph. D Thesis, Institute of Business Management, Mangalayatan University, Beswan, Aligarh.
- Muñoz, P., & Cohen, B. (2018). Sustainable entrepreneurship research: Taking stock and looking ahead. *Business strategy and the environment*, 27(3), 300-322. <https://doi.org/10.1002/bse.2000>
- Murthi, N. W., Utama, M. S., Saskara, I. A. N., & Marhaeni, A. A. I. N. (2022). The effect of several factors on inclusive growth in the coastal village-Badung. *Central European Management Journal*, 30(4), 1371-1383. <https://doi.org/10.57030/23364890.cemj.30.4.138>
- Okeke, C., & Nwankwo, F. (2017). Rural entrepreneurship and rural development in Nigeria. *Africa's Public Service Delivery and Performance Review*, 5(1), 1-7. <https://doi.org/10.4102/apsdpr.v5i1.152>
- Rashidian, F., Kalantari, K., & Barati, A.A. (2021). Challenges and Solutions for Rural Entrepreneurship Development in Bahar County. *Journal of Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 8(4), 1-20. <https://doi.org/10.22069/jead.2022.19788.1557>. (In Persian)
- Reshadi, M. (2024). Identifying the Challenges of Growth and Development of Rural Entrepreneurship in the Villages of Hamadan Province. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 15(2), 319-335. <https://doi.org/10.22059/jrd.2023.367342.668822>
- Roy, S. K. (2023). Factors influencing undergraduate students' green entrepreneurial intentions: Evidence from an emerging economy. *Entrepreneurship Education*, 6(4), 365-398. <https://doi.org/10.1007/s41959-023-00105-2>
- Sengupta, S., & Sahay, A. (2018). Social enterprises in the Indian context: conceptualizing through qualitative lens. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 8, 1-19. <https://doi.org/10.1186/s40497-018-0087-5>
- Shahraki, H. & Sarani, V. (2019). Development and its Evil Twin: The Situational Analysis of Rural Entrepreneurship in Sistan Region. *The Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 11(1), 173-196. <https://doi.org/10.22059/jrd.2019.74460>. (In Persian)
- Soleymani, A., Farani, A. Y., Karimi, S., Azadi, H., Nadiri, H., & Scheffran, J. (2021). Identifying sustainable rural entrepreneurship indicators in the Iranian context. *Journal of Cleaner Production*, 290, 125-186. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125186>
- Stathopoulou, S., Psaltopoulos, D., & Skuras, D. (2004). Rural entrepreneurship in EuropeA research framework and agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 10(6), 404-425. <https://doi.org/10.1108/13552550410564725>
- Thurik, R., & Dejardin, M. (2011). The impact of culture on entrepreneurship. *The European Business Review*, (January-February), 57-59. <https://researchportal.unamur.be/files/1064154/71137.pdf>
- Tilley, F., & Parrish, B. D. (2006). From poles to wholes: facilitating an integrated approach to sustainable entrepreneurship. *World review of entrepreneurship, management and sustainable development*, 2(4), 281-294. <https://doi.org/10.1504/WREMSD.2006.010214>
- Van Tuyen, T., Uy, T. C., Le Phi Khanh, H., Phuong, L. T. H., Ha, H. D., Nga, L. T. T., & Dung, T. Q. (2023). Community-based tourism as social entrepreneurship promoting sustainable development in coastal communities: a study in Thua Thien Hue province, Central Vietnam. *Maritime Studies*, 22(1), 1-11. <https://doi.org/10.1007/s40152-023-00293-6>
- Vanclay, F. (2002). Conceptualising social impacts. *Environmental impact assessment review*, 22(3), 183-211. [https://doi.org/10.1016/S0195-9255\(01\)00105-6](https://doi.org/10.1016/S0195-9255(01)00105-6)
- Wolfenson, K. D. M. (2013). Coping with the food and agriculture challenge: smallholders' agenda. Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Rome, 1-50. https://www.fao.org/fileadmin/templates/nr/sustainability_pathways/docs/Coping_with_food_and_agriculture_challenge_Smallholder_s_agenda_Final.pdf
- Zamzami, L., Hasmira, M. H., Harahap, J., & Aliman, M. (2025). Empowering of coastal community ecotourism: The role of cultural entrepreneurship among fishermen in west Sumatra Indonesia. *Geojournal of Tourism and Geosites*, 58(1), 396-404. <https://doi.org/10.30892/gtg.58136-1421>